

**“ARDEBO IGNEO AMORE TUI”:
DE COELESTINO LEUTHNERO O.S.B., MATRIS DEI AMATORE**

Curtius Smolak

Inter poetas rerumque scriptores, qui in gymnasiis catholicis tempore post Concilium Tridentinum magistrorum munere fungentes multi fuerunt atque egregii, quorum poemata, quod attinet ad pulchras quae vocantur litteras, magis carminula saeculorum post Alexandrum mortuum sapiebant quam aetatis classicae, Coelestinus Leuthner, ordinis Sancti Benedicti monachus et rhetorices professor haud parvam obtinet partem. Tamen non abs re videtur esse, de eius vita operibusque potissima praemittere. Leuthner igitur in oppido, cui nomen est Traunstein, in Bavaria Superiore anno 1695 natus anno 1717 sacram professionem in monasterio Wessofontano absolvit, cuius coenobii Chronica diligentissime postea conscripsit.¹ Professoris autem munere in gymnasiis Frisingensi et, quod maioris dignitatis erat, Salisburgensi functus plurima opera absolvit nec non in componenda Concordia Sacrarum Scripturarum una cum aliis monachis ordinis Sancti Benedicti operam navavit. Ex eius operibus enumerentur *Mysteria vitae Christi considerationibus, symbolis et epigrammatibus illustrata*, *Dramata Parthenia*, quibus de Beata Virgine Maria agitur, *Beneficia seu Miracula B. V. Mariae Thaumaturgae in Vilgershofen*, *Rhythmicus libelli pro cultu viae crucis*, *Caelum Christianum, in quo vita et passio Iesu Christi, nonnulla Deiparae festa, SS. Apostolorum et evangelistarum gesta proponuntur*, *Epigrammatum libri IV*. Ex hac serie elucet Leuthnerum Mariae devotissimum fuisse eiusque cultum strenue promovere conatum esse, sive propria tantum devotione incensum, sive catholica contra Lutheranos ostentatione impulsus, sicut virum sub Sacri Romani Imperii Principe atque Archiepiscopo Salisburgensi et Primate Germaniae stipendia merentem decebat. Obiit anno 1759.²

*

Ea quae sequetur disquisitione de iis carminibus acturus sum, quibus Leuthner in libello *Epigrammatum librorum IV*, in quo etiam *Liber lyricorum*, scilicet *Odarum XXIV*, *Liber elegiarum (VII)*, *Mantissa* continentur,³ Mariam celebravit. Ratione philologica in ea inquirere ideo nostra non nihil interesse existimo, quod inter tot tamque varia poematum argumenta⁴ ii qui legunt laudibus Deiparae velut filo illo rubro Ariadnae per thematum labyrinthum ducuntur. Nec mirum: in illa enim muliere ea, quae iudicio Leuthneri sexus feminei pro diversitate sive aetatis sive status, propria esse debeant, scilicet immaculata virginitas sive mentis sive etiam corporis, et materna dignitas, singulari modo ita conveniunt, ut – miraculum inexplicabile! – et matrona filiorum filiarumque protectrix et virgo delicata variis carminum

¹ Leuthner 1753. Eadem Chronica nuper lingua Germanica iterum edita sunt ab Adalberto Mayer (2011).

² Brevem synopsis biographicam cum adnotationibus bibliographicis Andreas Kraus conscripsit (1985).

³ Libellus editus est Salisburgi (sine anno).

⁴ Sufficiat pauca exempli loco afferre: epigr. 1,28: *Crates philosophus aurum suum in mare dejecit*, epigr. 1,32: *Diogenes in dolio umbram Alexandri M. detestatur*, epigr. 1,49: *De amico Phlebotumeno*, epigr. 1,105: *In Fabullum Tabaco abutentem*, dist. 3,9: *Simplex Germanus contra ruinam coeli impavidus*, ode XVII: *In M. T. Ciceronem*, C. Julij Caesaris, *oppressâ Republica, Adulatorem*, eleg. VII: *Amicus, chiragrâ podagrâque afflictus, calamitatem suam Amico queritur*, mant., Disticha Militaria, & Politica I, *Austria*, mant., Disticha Sacra, & Moralia III: *De asino in Palmis*.

generibus celebrari possit. Eiusmodi ergo naturae muliebris complexionis nec in physiologia nec in theologia alterum exemplar ullum nec fuisse nec esse nec fore catholici persuasum habebant habentque. Inde consequens erat, ut praeter Mariam Deiparam in tanta carminum multitudine duae tantum feminae in libello illo praesto essent, quae tamen cum matre Christi vinculo quodam coniunguntur – sed de ea re infra!⁵

*

Hoc autem loco agatur primum de carminulis Deiparam Virginem celebrantibus, quae in quattuor libris epigrammatum continentur.⁶ Certe eorum qui legunt animos movet, quod singuli libri ab epigrammate Mariae dicato incipiunt. Eius rei rationem Leuthner ipso carmine initiali libri primi oblique illustrat. Illam enim, ut genetricem novissimi illius Adae ideoque etiam originem novae creationis mundi,⁷ *in principio* – ea verba prima sunt libri Genesis in Sacris Scripturis – carminum ponit. Mariae, matri Iesu, itaque eadem pars in hoc mundo novo assignatur, quam Deus, pater Christi, videlicet verbi Dei, *in principio* veteris creationis obtinet. Ex utraque enim persona Christus, mundi utriusque creator, prodisse ceditur, scilicet ex ore patris voluntatem creandi verbo eloquentis et simili modo, cum verbum et creaturae redemptor caro factum esset,⁸ ex utero Mariae. Sagaciter ergo Leuthner agit, cum a verbo, quod est *fiat*, carmen initiale Deiparae dedicatum incohat. Eo enim verbo et Deus mundi creationem molitus est et Maria voluntati Dei oboedivit.⁹

Poeta autem, cum in altero huius epigrammatis disticho de devotione sua et erga Deum et erga Mariam loquitur, lectores certiores facit sese ut fidem catholicam confessum Mariam aequae ac Deum ipsum colere atque venerari. Ea in re Martialem, artis epigrammata scribendi sine dubio principem, videtur imitari, quippe qui et ipse epigrammatis a primo ad quartum libri sui primi de se suaque cum imperatore necessitudine agat. Itidem Leuthner quoque quattuor epigrammatis primis libri sui primi de se suisque dominis agit, qui sunt Deus cum Maria, Petrus, princeps apostolorum et primus pontifex maximus Christianus, Benedictus, ordinis ipsius conditor, archiepiscopus Salisburgensis, cui tum stipendia merebatur. In primo porro epigrammatum libro, quo 105 carmina continentur, praeter carmen initiale duodecim poemata Mariae dedicata sunt.¹⁰ His accedunt epigrammata 70 et 104, quibus thema quoddam Marianum oblique tractatur. Priore enim de Luca evangelista pictoris ingenio praedito agitur, qui secundum traditionem Christianorum veram Mariae imaginem primus pinxit,¹¹ posteriore autem epigrammate sodales Parthenii, quo ipsi se vocabant nomine, laudantur, quorum sodalitas catholica cultui Virginis propagando prae ceteris dabat operam.

Eodem modo atque primus liber epigrammatum secundus quoque a carmine Mariano incipit. In eo poeta peccatorum suorum memor imaginem Matris Dolorosae atque Thaumaturgae, quae imago in vico Adlwang in Austria Superiore sito venerationi publicae patebat, corde contrito alloquitur. Huius etiam carminis positione initiali Leuthner ad Martialem spectat. Ille enim et ipse primo carmine libri secundi affectum quendam exprimit, cum librum suum velut filium alloquitur. Praeter carmen initiale in hoc libro epigrammatum duo carmina Mariae dedicata sunt, scilicet 9 et 18.

Leuthner, licet in secundo libro, qui centum epigrammatum est, duo tantum altera carmina Mariae dicaverit, quae sunt 2,9 et 2,18, in ipso initio tertii quoque libri epigramma Marianum

⁵ Epigrammatis 2,17 ratio habenda non est. Nam in eo iocose de feminis Germanis adulteris generaliter agitur.

⁶ Carmina, de quibus in hac symbola agetur, in appendice afferuntur excepta elegia tertia nimis ampla. Si quis tamen legere voluerit, textum ab ipso auctore requirat.

⁷ 1 Cor. 15,45.

⁸ Io. 1,14.

⁹ Gen 1,3: *fiat lux*; Luc. 1,38.

¹⁰ Ea epigrammata sunt 15; 19; 21; 25; 33; 38; 46; 53; 66; 69; 77; 91.

¹¹ Haec traditio inde videtur originem traxisse, quod in evangelio secundum Lucam plura de Maria traduntur quam in ceteris excepto Protevangelio apocrypho Iacobi quod dicitur.

posuit, quo laudem statuae Virginis Thaumaturgae, quam toto animo eum colere manifestum est, coenobii Benedictinorum, quod erat in Ettal, in oppidulo Bavariae Superioris, situm praedicabat. Poeta se rerum glypticarum peritis inter se discordantibus quaestionem solvendam relinquere autumat, quo lapidis genere effigies illa exsculpta sit. Sibi enim Virginem tam mollem erga hominum preces atque curas videri, ut nihil duri aut saxei in se habeat. In eo carmine sal ille epigrammaticus in transitu inopinato a significato proprio vocis lapidis ad usum tralaticium ponitur. Hoc quoque poematio Leuthner Martialem sequi videtur. Nam is etiam carmine initiali libri tertii de se loquitur.¹² Nec satis: uterque poeta eo etiam, quod sequitur, carmine argumentum sui ipsius excipit continuatque: Martialis quidem, sicut in libris, qui praecedunt, ratione apostrophes, Leuthner vero, magis oblique, cum conversionem Sancti Ignatii, Societatis Iesu conditoris, in conspectu Beatae Virginis in Monte Serrato celebrat. In libro epigrammatum tertio praeter carmen initiale tria poematia Mariae dedicata sunt (41; 45; 52).

Primum denique epigramma libri quarti, etsi Virgini Dolorosae Vilgertshovii in Bavaria Superiore propitiae, "poenitentium Patronae", dicatum est, tamen nihil plane in se habet, quo affectus poetae, ut in ceteris carminibus initialibus, indicetur; magis ad fabulas gentilium antiquas animi legentium advertuntur: nomina enim Terei, Thyestis, Minervae Leuthner affert. Quae nomina virorum crudelissimorum et deae sapientiae virginis de carmine initiali libri quarti Martialis deprompsit, qui eos loco exemplorum poseos fabulosae nominat. At maioris momenti videtur esse, quod Leuthner hoc epigrammate initiali ad carmen primum libri tertii alludit: ibi quidem Virginis quamvis lapideae naturam mollem praedicaverat, hic vero corda peccatorum paenitentiam agentium, quamvis saxea sint, a Maria mollia velut aquam reddi affirmavit.¹³ Praeterea neminem fallat carmen primum libri quarti etiam ad epigramma initiale libri secundi itidem Matri Dolorosae dicatum referri, idque e contrario. Ibi enim poeta ipse se paenitentem haud mediocri affectu demonstravit. Hoc qui intellexerit, facile cognoscet carmen initiale libri quarti, cum fabulas paganorum attingat neque quicquam Christianorum proprium afferat excepto titulo, totum opponi carmini initiali libri primi, in quo non nisi Christiana tractantur, idque aperte atque directe. Huc accedit, quod Leuthner, cum, ut supra explicatum est, poematio initiali libri quarti ad carmen primum libri quarti Martialis alludat, ei quodam modo etiam obloquitur. Nam cum epigrammaticus ille Romanus, ut facere solet, carmine illo ipse de se vel de libris suis locutus esset, poeta Bavarus nihil de se prodidit. Attamen summam rationem carminis antiqui recepit eamque transformavit, mentis habitum sui alicui rei opponendi dico. Cum enim ille poetas fabularum ipse se opposuisset, is Mariam Virginem Minervae virgini opposuit. Eam saxifico scuto homines in saxa vertere posse scribit – nempe de Gorgonis capite in aegide neque in scuto fixo videtur cogitare – cum Maria homines saxeo corde duros remedio paenitentiae in molles vertere noverit. In maxima varietate argumentorum poematum libri quarti, quae septuaginta sunt numero praetermissis duobus longissimis carminibus hexametricis in laudem Sancti Iohannis Nepomucensis, martyris Pragensis, in fine libri loco additamentorum positus, altera carmina Mariae dedicata non sunt. Quantum tamen poeta Virgini tribuat, inde etiam colligere licet, quod unum modo thema praeter Deiparam et ipsum Christum saepius, id est quinquies, in libris epigrammatum tractat, scilicet irrisionem vel vituperationem Martini Lutheri.¹⁴

¹² Hic notandum est Leuthnerum versu octavo huius carminis verba Martialis (1,32,2) ad litteram laudare quae sunt: *hoc tantum possum dicere*.

¹³ Metaphora cordis saxei vel lapidei e Vetere Testamento sumpta est, sc. Ez. 11,19; comparatione cordis hominis paenitentiam agentis cum natura aquae fortasse animi legentium ad lacrimas peccatorum, quos factorum priorum paenitet, advertantur.

¹⁴ Ea carmina sunt 2,6: *Lutheri encomium* (ironice ita inscribitur), 2,64: *Stercora mea adorabunt; Lutheri vaticinium*, 3,81: *Lutherus vitrum decem circulis distinctum catechismi, & decem praeceptorum titulo insignit*, 3,82: *In immunda Lutheri scripta*, 3,88: *Pallas casta, & adultera*. In hoc epigrammate Lutherus suo detrimento

Ex his omnibus satis declaratur Mariam, cuius veneratio in pietate populari Austriacorum et Bavarorum alte et haerebat et adhuc aliquantum haeret, velut Minervam Christianam et propugnatricem fidei catholicae contra religionis reformatores in quolibet rerum discrimine nec non in vita cottidiana, id quod argumentorum varietate adumbatur, arma capere. Hoc ut commodius elegantiusque iis qui legunt insinuaret, Leuthner genus epigrammatum Maria duce in suum usum convertit.

*

His consideratis melius intellegitur, qua de causa Leuthner in ceteris quoque poetandi generibus, quas in libello epigrammatum comprehendit, Mariae praecipuam partem tribuerit. De odis enim libri lyricorum, quae viginti quattuor sunt numero, quattuor Virgini dicatae sunt, de ceteris autem argumentis sine ulla repetitione agitur. Carminibus igitur Marianis strophis sapphicis et Asclepiadeis conscriptis series odarum et aperitur et finitur, id est anuli modo includitur. Virgo igitur, ut ita dixerim, quodammodo genus etiam lyricum sibi vindicavit. His duabus accedunt odae quarta et decima quinta. Eo efficitur, ut Maria ex animis librum perlegendium numquam excidat. Eadem ratione subtilissima ac sagacissima, qua in libris epigrammatum carmina Mariana initialia inter se sunt conexa, ut modo demonstratum est, etiam in libro lyricorum carmina initiale et finale inter se cohaerent. Nam utraque ode de ascensu quodam agitur: in prima poeta ipse se monticulum in vicinitate oppidi Salisburgensis situm, quod antiquo nomine versu octavo Iuvavum vocat, peregrinatorumque catervis propter imaginem Virginis thaumaturgae frequentissimum ascendisse narrat,¹⁵ qui nomen Mariae prae se fert; locus enim Maria Plainensis vocatur, idiomate autem regionis usque ad hunc diem Maria Plain.¹⁶ Porro dignum videtur quod animadvertas poetam ad illustranda exempla miraculorum Maria intercedente effectorum ad fabulas resque antiquas se referre, scilicet ad Thersitem claudicantem (9,2), ad maenadas furentes (10,2), ad Erebi sorores truces, id est ad Parcas cum Furiis mixtas (11,1), ad Lethaeos amnes (12,3–4), ad Aeolum, dominum ventorum (13,2), ad Laii natum, id est ad Oedipum caecum (14,2), ad Atrea, Thyestis fratris filiorum interfectorem (18,1), ad Phoebum, id est Solem (18,2), ad Thyesten, Atrai fratris uxoris adulterum (18,3), fortasse etiam ad Tereum, regem Thracum uxoris sororis stupratorem (19,1), ad Cypridem, id est ad Venerem, amoris corporeae deam (20,3), praeterea ad Aeschylum calvum testudine desuper lapsa occisum (15,1–2), ad Apellem pictorem mutum (16,4), ad virgines Vestales (20,2), fortasse ad Rheam quoque Silviam, matrem Romuli Remique geminorum (stropho 20). Hoc artificio Leuthnerum carmen initiale libri lyricorum cum carmine primo ultimi libri epigrammatum ex industria coniungere studuisse apparet, in quo pro scelestorum exemplis Atrea et Thyestem affert. Accedit, quod in utroque carmine Mariae potestas praedicatur, qua ex hominibus corde duris, dummodo eos peccatorum paeniteat, molles facere sciat.

Ut autem iis qui legunt nomen Mariae usque ad finem libri lyricorum praesto esset, Leuthner alteras duas odas in laudem Virginis inseruit, scilicet quartam et decimam quintam.

cum Iove comparatur: ex eius quidem capite Sapientiam, scilicet Minervam, natam esse, Lutherum vero e cerebro haeresin tantum profudisse.

¹⁵ Argumentum locum quendam altiorem ascendendi e psalmis videtur sumptum esse, in quibus interdum ad ascensionem peregrinorum templum Hierosolymitanum e valle Iordanis cum canticis religiosis petentium sive proprio sensu sive tralaticio alluditur; eius rei notissimum exemplum praebet ps. 129,1 (canticum graduum): *de profundis clamavi ad te, Domine*. Haec qui consideraverit, facile inducetur, ut flumen Salza, scilicet Salzach, quod in valle per Salisburgum sub pedibus monticuli Plainensis labitur, versu 87 non sine respectu Iordanis nominari existimet.

¹⁶ Poeta versibus 5 et 6 prima persona de se loquitur: *Nempe te cerno, veneranda magnae / Virginis sedes*; versu 9 culmine collis, ubi templum aedificatum est, iam ascenso Virginem ita salutatur: *O mihi salve Dea (!)*; versibus denique 89 et 90 unum se e peregrinis esse personae primae numero plurali ostendit: *Tu, precor, nostris animata votis / Patrios semper tueare montes*.

In priore eam obsecrat, ut Rudolphum quendam, nobilissimum adolescentem ipsiusque discipulum, cura materna foveat, in posteriore ei gratias agit pro incendio advolantibus ab eius sacello prope Yffeldorf columbis mirum in modum extincto.

His igitur carminibus argumentum Marianum velut pilis pontis cuiusdam sustentatur, quo ab initio ad finem perveniat. Prima enim ode et ultima artius quam illae inter se coniunguntur, ut supra adumbratum est. In ea enim stilo et ratione epinicii¹⁷ victoria Deiparae de diabolo reportata secundum imaginem libri Revelationis¹⁸ celebratur: Depingitur enim signum illud magnum, id est Virgo eademque Mater e terris elevata et in caelo supra lunam posita soleque amicta et caput serpentis pede calcans,¹⁹ ut nova Eva novum genus humanum cum Christo filio procreet. Maria igitur in caelo posita, id est altius quam in sanctuario montis Plainensis, mediatrix caeli et terrae, Dei et hominum aequae atque ipse Christus secundum verba Pauli apostoli,²⁰ praedicatur, quae etiam forma et pulchritudine mentes venerantium delectet. Poeta quidem elementa quaedam e traditione litterarum amatoriarum Mariae dedicatarum posterioris aevi, quae Germanice Marienminne, id est amor discretus et spiritalis Mariae, dicuntur, in posteriore parte carminis finalis libri lyricorum adhibet,²¹ ea vero elementa e statu delicato virginali ad affectum et amorem maternum consulto transfert. Ideo pueri et puerae – ita more Latinorum priscorum scribit – partem venerantium agunt, haud scio an non respectu carminis saecularis Horatii, in quo chori puerorum puellarumque Apollinem Dianamque²² et ipsam virginem cantu colentes inducuntur. Quod Leuthner ultimo carminis versu pueros puellasque ad unguenti speciem Mariae currere dicit, ad tertiam antiphonam festivitatis Assumptionis Beatae Mariae Virginis secundum ritum Tridentinum alludit; namque antiphonae initium hoc est: *In odorem unguentorum tuorum currimus* (hic allegorice laudatur Canticum canticorum 1,2), *adulescentulae dilexerunt te nimis*. Recte igitur putaveris poetam oden ultimam ad celebrandam festivitatem Assumptionis Mariae composuisse et cum discipulis in gymnasio recitasse similiter atque Horatius carmen saeculare non tam artis causa quam in usum cultus publici composuit. Quae cum ita sint, conicere licet poetam in ultimo carmine lyricorum Horatium lyricum ut auctorem epiniciarum, hymnorum, carminis saecularis nec non odarum amatoriarum sub specie Mariae aemulatum esse.

*

Si praesumas Leuthnerum etiam eum qui sequitur librum elegiarum cum eo qui praecedit, qui est lyricorum, subtiliter coniungere studuisse, quemquodmodum eum cum libris epigrammatum conexuit, altius intelleges, quare in parte posteriore odes ultimae tot momenta litterarum amatoriarum propria, ut modo demonstratum est, posuerit. In prima igitur elegia, quam – quis miretur? – Mariae Virgini dedicavit, illa elementa excepit amplificavitque, oblique quidem, eo vero sagacius. Nam carmen ita inscribitur: *Eucharistica pro recuperata sanitate, cum Author Anno M.CCC.XII. repente lethali suffocatione periclitatus fuisset*. Hoc argumentum poeta ea

¹⁷ Titulus carminis est: *Triumphus Deiparae Sine labe originali conceptae*. – Praeterea notetur Horatium quoque, lyricorum Romanorum principem, in fine operis sui lyrici, id est in quarto libro carminum, epinicia carminibus alterius argumenti inseruisse. Eiusne exemplo etiam Leuthner opusculum lyricum epinicio finivit?

¹⁸ Apoc. 12,1. Ad eum locum Leuthner iam ode 4,1–5 elegantissimis versibus se refert.

¹⁹ Multis in oppidis vicisque Austriae et Bavariae, quin etiam in ipsa urbe Vindobona columnae altissimae in mediis plateis aetate post concilium Tridentinum erectae sunt fidei catholicae ostendendae causa, in quarum culmine statua Mariae ut in libro Revelationis describitur, posita est. His monumentis, quae columnae Immaculatae vocantur, triumphus Virginis serpentem haereseos Lutheranae calcantis et in altitudinem caeli receptae exprimitur eadem ratione atque Romani columnis gloriam imperatorum divinorum posteritati nuntiare et tradere solebant. Ad eiusmodi columnarum Immaculatae exemplar Leuthner carmen videtur finxisse.

²⁰ 1 Tim. 2,5.

²¹ Ecce verba amatoria: *Caesaries ... stellis clarior aureis* (6,3–4), *ignibus* (7,1), *collaque candida* (7,3), *tuis ardet amoribus* (8,1), *amat* (9,1), *calet ... accensus* (9,1–2), *aestuat ignibus* (9,2), *flamma* (9,3), *sinu ... fervido* (9,3), *pulchrior omnibus* (10,1), *unguenti speciem* (10,4).

²² Notandum est in stropha 5, versibus 1 et 4, Letoides, scilicet Cynthiam et Cynthium, nominatim afferri.

ratione generi elegiaco applicat, ut gratitudinem suam non carmine lyrico, ut fortasse qui titulum legerunt suspicantur, sed affectu et amoris Mariae ardentissimi et tristitiae illa adiuvante superatae exprimat, id est elementis quamvis inter se contrariis, tamen maxime elegiacis. Praeterea notetur utrumque argumentum, amoris scilicet et tristitiae, in elegiis Ovidii, cuius vestigia Leuthner aperte pressit, praesto esse.

In elegia initiali interpretanda primum est, quod animadvertatur argumentum aegritudinis eo facilius in locum amoris succedere potuisse, quo affectus amoris interdum pro specie morbi mortiferi, nisi puella concessa venere poetam iuvisset, Propertio teste habebatur.²³ Leuthner autem hanc metaphoram ita usui suo applicavit, ut pro morbo illo ex affectu animi nato morbum corporis poneret, a quo et ipse mulieris ope, Mariam dico, liberatus esset neque in periculum mortis adductus; pro qua gratia se basia figere versu quarto refert, sed casta, neque ori, sed virgineo pedi, scilicet statuae cuiusdam. Quod autem vitam se dominae debere versu quinto affirmat, id quoque ex elegiis videtur sumpsisse: voce enim dominae elegiaci frequentissime utuntur, cum de amoribus suis scribunt. Huc accedit, quod Propertius Cynthiam suam patheticè vitam, id est fundamentum vitae suae, appellat.²⁴ Praeterea etiam Ovidii elegiae decimae libri quarti Tristium, qua de vita sua agit, ratio habenda est: ibi versibus 115–118 se Musae, id est mulieri cuidam allegoricae, debere fatetur, quod vivat, quamquam relegatus. Leuthnerum verborum iuncturam, quae est "quod vivo", versu septimo ex illo loco deprompsisse veri simillimum est. Denique, quod poeta Mariae versibus 12 et 13 dona promittit, cui non in mentem venerit poetas elegiacos puellis vel dominabus dona vel munera pro pretio amoris venerei se vel dedisse vel daturos promisisse persaepe referre?²⁵ Quin etiam Propertius se ipsam deam Venerem donis honoraturum pollicetur, quia tota nocte a Cynthia amans sit receptus.²⁶ Preces, quibus elegiaci puellas amoris concedendi gratia adire solent,²⁷ Leuthner, temporis aegritudinis nondum transactae memor, versu 22 in preces Christianas, id est in preces salutis recuperandae causa vertit, quibus, antequam enuntiasset, exauditis novus amor Mariae natus esset, ut e versu 28 apparet.²⁸ In hoc versu, qui est: *et novus exsuperat tela pudoris amor*, poeta se acri iunctura callidum ostendit, cum Pudorem ipsum personificatum neque Amorem tela mittentem fingit, quibus se restitisse autumat, ut amor sine telis, ut videtur, novus, id est et tempore recens et forma insolitus, exstiterit. Novatus enim est amor Mariae, postquam poeta naufragium²⁹ periculi mortis evasit. Haec naufragii metaphora et tota quae sequitur imago navigationis periculosae, quae a versu 25 usque in versum 44 extenditur, versibus exprimuntur ex Ovidii elegia Tristium 1,3,1–3 sumptis, qua poeta Romanus infelix de discessu suo ex urbe in civitatem Tomitanam narrat, nec non ex elegia Tristium 1,4, qua tempestatem in mari ortam, dum in relegationem nave vehitur, describit – animi sui potius quam caeli statum legentibus innuens. Ecce versus 23–26 elegiae Leuthneri, quibus Mariam alloquitur: *Cum subit illius tristissima noctis imago, / Quae non summa mihi, te prohibente, fuit, / Cùm repeto noctem, qua jam propè naufraga vita / Portentum coepit Numinis esse tui.*³⁰ Leuthner contra leges imitandi totum quidem de fonte suo recepit versum sine ulla mutatione, in sequenti vero, quo apertius demonstraret casum suum adiuvante Maria multo feliciorum fuisse quam Ovidii, in locum vocum maximi

²³ Prop. 2,1,47–78; idem Propertius 2,16,13 libidinem amorosam cum dolore comparat.

²⁴ Prop. 1,2,1: poeta allocutione, quae est vita, et amorem curamque exprimit et puellam propter nimium capillorum ornatum reprehendit; cf. etiam 1,8,22.

²⁵ E.g. Prop. 2,8,11; idem tota paene elegia 2,16 de puellarum cupiditate donorum queritur; cf. etiam 3,12,19; Ov., am. 1,10,11; 2,3,17–18: munera opponuntur precibus amantis; 2,15,8.

²⁶ Prop. 2,14,25–28.

²⁷ Prop. 1,1,16; 1,8,28.

²⁸ De verborum iunctura cf. Prop. 3,20,22: *in amore novo*; Ov., rem. 733: *renovabit amorem*.

²⁹ Versu 25 metaphoricè de *naufraga vita* sua loquitur, versu 44 de *naufragiis* suis.

³⁰ Hi sunt versus Ovidii, tr. 1,3,1–4: *Cum subit illius tristissima noctis imago / quae mihi supremum tempus in urbe fuit, / cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui, / labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.*

momenti, quae sunt *supremum tempus*, verba sensu illis opposita substituit, scilicet *non summa*. Pro salute igitur recepta poeta versibus 100 et 101, more elegiacorum se amore commotum laudes Mariae semper cantaturum promittit,³¹ etsi animo a Musa suggerantur argumenta epica velut magnanimi reges (103) vel pugnae (105),³² non quidem e fabulis antiquis vel e temporibus diu peractis sumpta. Nam cum de Christiadam pugnis loquatur, se de bellis contra Otomannos ab imperatoribus Christianis Vindobonae residentibus recentiore aetate feliciter gestis cogitare declarat.³³ In tot tantaque argumentorum epicorum copia se iis semper abstinere affirmat neque umquam alio metro atque distichis elegiacis usurum; se velle atque cupere,³⁴ ut quaecumque Camoenae suae in Mariae iura properent. His versibus, scilicet 109 et 110, ad elegiam initialem Ovidii Amorum videtur se referre, in qua ille primo disticho recusat, ne carmina epica componat, quamquam voluerit, quoniam Amor unum pedem versus inferioris surripuisset.³⁵ Leuthner, cum versu 110 versum pentametrum ita circumscibit: (*Camoenae*) *undenno properent in tua*, id est Mariae, *jura pede*, versum ultimum, id est tricesimum, elegiae Ovidii laudat, quo ille de *Musa sua per undenos emodulanda pedes* loquitur. Praeterea uterque de iure numinis in carmina exercendo agit: Leuthner ea Mariae tribuit, Ovidius Amori.³⁶ Itaque Maria, quam Leuthner ultimo, id est centesimo duodevicesimo, versu voce blanda et tenera "coelicam nympham" invocat, amore venereo in spiritalem converso etiam generis elegiaci domina facta est.

*

Elegia amatoria Mariae dicata secundum morem Leuthneri excipitur carmine primo ultimae partis Mantissae, id est ultimae unitatis totius libelli. Titulus eius partis est *Disticha sacra, & moralia*.³⁷ In illo disticho poeta Deiparae Virgini, salutis aurorae, igneum amorem numquam deficientem promittit. Ea promissione affectum in elegia prima expressum ad extremum perducit gradum quasi scalis amoris ac devotionis a primo carmine primi libri epigrammatum per singula carmina initialia vel, in libro lyricorum, etiam per finale ascendens. Hi ergo sunt textus et titulus distichi quod tractatur: *Ad DEIparam, Salutis Auroram. – Te unam amo in omne aevum, alma Aurora: haud desinam amare. / Fato et in ipso ardebo igneo amore tui*.³⁸ Haec plane sunt verba amantis.

Non ex hac tantum amoris confessione iterum patet, quod iam dictum est, Mariam ducem esse totius libelli minorum quae vocantur poeseos generum illiusque cultum ac devotionem, immo amoris affectum maxime non solum studio ecclesiae catholicae deberi, verum etiam nisibus eorum, penes quos in Austria et in Bavaria tum potestas erat quorumque magni intererat fidem suam catholicam summopere propagare atque corroborare.

*

Huic totius libelli tenori intellegendo non nihil suffragari videtur, quod in libris elegiarum unum carmen sub numero tertio inest, quo praeter Matrem Dei femina quaedam catholica eiusdem nominis celebratur. Poema quidem illud non est elegia proprio significato, sed

³¹ Hi sunt versus Leuthneri: (non *absistat ... tibi stringere pennam*,) *Inque tuas laudes currere, noster amor. Carminibus, virgo, semper celebrabere nostris*; cf. Prop. 3,24,3: *noster amor talis tribuet tibi, Cynthia, laudes*; cf. etiam 3,2,17–18; Ov., am. 1,10,59.

³² Reges et pugnas memorando poeta versus 73 artis poeticae Horatii memor videtur fuisse, qui argumenta epica ita comprehendit: *Res gestae regumque ducumque et tristia bella*.

³³ Id ex eius Distichis militaribus, & politicis I–III colligitur, in quibus Austriacos hortatur, ut Caseare duce Turcas profligent.

³⁴ Versu 109, qui ita incipit: *Sic volo, sic cupio* ad Iuvenalem, 6,223 alludit, ubi legitur: *hoc volo, sic iubeo*.

³⁵ Ov., am. 1,1,1–4.

³⁶ Ov., am. 1,1,5: *Quis tibi, saeve puer, dedit hoc in carmina iuris?*

³⁷ Omnia Mantissae disticha elegiaca artificio quodam maximo composita sunt; nam omnia fere verba elisionibus vel synaloephis inter se coniunguntur.

³⁸ Leuthner legem metricam neglexisse videtur, cum in pentametro caesuram mediam omisit.

epistula heroidis – Leuthner enim in librum elegiarum aliud etiam genus elegiacum Ovidianum inseruit, videlicet tres epistulas, e quibus unius tantum femina vera auctor est, ceterarum autem allegoriae, ut semper feminae, scilicet urbs Colonia et terra Gallia.

Leuthner ea de qua hic agetur epistula Mariam, Scotiae reginam catholicam, ad Elisabetham, Angliae reginam confessionis Anglicanae reformatae, ante ipsum supplicium capitale e carcere scribentem fingit. Ratio argumenti tractandi non multum distat ab Ovidii epistula Didonis reginae ad Aeneam data, priusquam illa mortem sibi conscivit; quae epistula in libro Heroidum septimum occupat locum. Utraque enim femina rem suam optima sui conscientia contra nefarium vel nefariam, ut ei videtur, agit. Quo melius qui legunt argumentorum similitudinem cognoscant, regina Angliae semper Elisa vocatur, id est cognomine Didonis, quod est Elissa, quoque ipsa in primo versu epistulae Ovidii utitur. At cum regina Karthaginiensis in eo esse scribat, ut cum lacrimis manu sua cadat, regina Scotiae catholica speciem quandam amphitheatri Romani – lethiferum (sic!) theatrum ipsa linea 11 paginae 194 commemorat – animo sibi depingit, in quo eodem animo atque martyres antiqui ad moriendum pro fide paratissimi martyrium expectet lictorem cunctantem, ut munere suo fungatur, verbis asperis exhortata: *Mitte moras, avidamque vibra, truculente, machaeram* scribit linea tertia paginae 195.³⁹ Quod vero Leuthner Mariam Stuartam passionem pro fide catholica desiderantem fecit neque e ratione regni Britannici de ea supplicium contendit sumptum esse, convenit intentioni catholicorum aetatis post reformationem Lutheri repulsam, cum tota Austria totaque Bavaria cultus martyrum mirum quantum promovebatur, quin etiam martyrum antiquorum reliquiae quae existimabantur tamquam virtutis mirificae pignora e catacumbis Romanis erutae in regiones, in quibus Lutherani olim floruerant, venerationis sanctorum renovandae causa mittebantur. Nam sanctorum aequae ac Mariae Virginis cultu catholici, quod attinet ad devotionem popularem, a Lutheranis maxime differebant. Inde patet Leuthnero, cum duas feminas praeclaras eiusdemque nominis, Deiparam scilicet et reginam Scotiae, in libro elegiarum celebraret, in animo fuisse non modo Ovidium, tenerorum lusorem amorum et epistolarum heroidum inventorem, castum reddere, sed etiam famam Mariae Stuartae augere. Nam femina martyr et regina catholica, quae insuper nomine summae feminae gloriaretur, dubium non est, quin iis, qui religione catholica firmata reformatos cohibere studebant, magno commodo fuerit et principi atque archiepiscopo Salisburgensi nec non ipsi domui imperatoriae Habsburgensi maximo usui in imperio stabiliendo.

*

Quantum vero Leuthner virtuti ipsius nominis Mariae tribuerit, inde denique suspicari licet, quod tertiam quoque feminam eius nominis in carminibus suis, id est carmine sexagesimo libri tertii epigrammatum, praedicavit, illam scilicet Mariam, sororem Lazari, quae quia verbis Iesu aurem praebuisset neque more Marthae sororis rebus domesticis providisset, iudice Iesu ipso optimam partem sibi elegisse in evangelio secundum Lucam⁴⁰ narratur.

Rationem vero excellentiae nominis Mariae Leuthner epigrammate undeseptuagesimo libri primi epigrammatum explicite exponit, cum veterrima appellatione Virginis, quae est stella maris, innixus significationem vocum stellae et maris explicando in utraque sive opem sive gaudia sibi et, ut suspicari licet, toti generi humano parata esse demonstrat.

Tres ergo Marias neque aliam mulierem ullam Leuthner, monachus ordinis Sancti Benedicti Wessofontanus et professor rhetorices Frisingensis et Salisburgensis, mutata nempe Sancti Benedicti sententia maxima⁴¹ in libellum carminum minorum recipere dignatus est, ut in omnibus glorificetur Maria.

³⁹ Similiter in Passione Perpetuae et Felicitatis 21,4 Vibia Perpetua tirunculum gladiatorem in munere eius peragendo iuvat, cum ipsa gladium collo suo applicat.

⁴⁰ Luc. 10,42.

⁴¹ Cf. Bened. reg. 59,9: *ut in omnibus glorificetur Deus* (cf. 1 Petr. 4,11: *ut in omnibus honorificetur Deus*).

Opera memorata

Kraus, Andreas. "Leut(h)ner (Leittner), Cölestin". *Neue Deutsche Biographie* Tom. 14. Berolini: apud Duncker & Humblot, 1985. 387.

Leuthner, Coelestinus. *Epigrammatum libri quatuor cum lyricorum uno, elegiarum altero, ad honestam animi remissionem, et juventutis studiosae commodum scripta à P. Coelestino Leuthner, Benedictino Wessofontano, Salisburgi Rhetorices Professore. Cum facultate Superiorum*. Salisburgi: Typis & impensis Joannis Josephi Mayr, Aulico-Academici Typographi p. m. Haeredum, sine anno.

— *Historia monasterii Wessofontani: Illustrans historiam Bavaricam universalem & particularem: Deprompta ex approbatissimis scriptoribus rerum Germanicarum, & maxime Bavaricarum* Tom. I–II. Augustae Vindelicorum & Friburgi Brisgojae: Sumptibus Fratrum Ignatii & Antonii Wagner, 1753. (Isographia electronica iam in interrete invenitur: <http://gateway-bayern.de/BV003155427>)

Mayer, Adalbertus (ed.). *Geschichte des Klosters Wessobrunn: Mit Hinweisen auf die allgemeine und besondere Geschichte Baierns aus den anerkannten Autoren der Geschichte Deutschlands, besonders Baierns*, editio altera. Wessobrunn: apud Vereinigung Wessofontanum, 2011.

Appendix: Carmina Leuthneri, de quibus in hac symbola agitur ⁴²**I. Epigrammatum liber 1,1**

Ad Divam Virginem Deiparam.

Fiat, ait DEUS, & coelum terrámque creavit:

Fiat, ait Virgo, & traxit ab axe DEUM.

Ille creat mundum, recreas tu, Virgo. Creanti

Debeo te, Virgo ; sed tibi, Virgo, DEUM.

II. Epigr. 2,1

Ad Virginem Dolorosam, Thaumaturgam in Adlsvang Superioris Austriae.

IN solio resides, sed flens, moestissima Virgo :

Filius has lachrymas exprimit ipse tibi.

Te quando aspicio, méque ad mea facta reflecto,

Me miserum ! lachrymas exprimis ipsa mihi.

Desine flere, parens tristissima, desine flere :

Flebo ego, tam dirae causa scelesta necis.

Hae lachrymae lachrymis tua, Virgo , lumina purgent :

Tu ride ex lachrymis Iri serena meis.

III. Epigr. 3,1

Ad Divam Virginem , Thaumaturgam Ettalensem.

CERTent artifices, lapidúmque ex arte periti,

Quis tua sit, Virgo dulcis, imago lapis.

Dicat Porphyrius niveo de marmore sculptam,

Credare Hippomacho candidus esse silex.

⁴² Epistola Mariae Stuartae propter nimiam longitudinem omittenda erat. – In textibus reddendis servatur poetae ratio scribendi et interpungendi.

Juret Aristomenes, alabastri ferre colorem :
 Alter te Pariis ducat ab usque plagis.
 Nil ego decidam. Cùm sis tam cerea votis,
 Hoc tantùm possum dicere : non lapis es.

IV. Epigr. 4,1

*Ad Virginem Dolorosam , Vilgertshovii in Bavaria superiore propitiam ,
 poenitentium Patronam.*

ATreus , aut pejor scelerato fratre Thyestes,
 Te simul ùt, Virgo, viderit, agnus erit.
 Tam tua sola potest inflectere pectus imago :
 Quid rear adjecto pondere posse preces ?
 Saxificum cesset clypeum jactare Minerva :
 E saxis homines tu , pia Virgo , facis.

V. Lyricorum liber 1

AD DIVAM VIRGINEM

In Monte Plainensi prope Salisburgum Thaumaturgam.

1. ILle quis laetâ subit astra fronte
 Clivus , & campis medius sacratas
 Erigit turres , famulas superbus
 Spernere valles?
2. Nempe te cerno , veneranda magnae
 Virginis sedes ; tua me tuúmque
 Semper ô fidis tueantur aris
 Tempa Juvavum !
3. O mihi salve Dea , cui coruscum
 Cingit augustam diadema frontem,
 Atque bis seno redimitus ardet
 Castore vertex.
4. Est DEUS tecum : DEUS ille rerum
 Praepotens author gremio renidet,
 Qui tribus quassans digitis utrumque
 Ventilat orbem.
5. In sinu matris puer ille ludit,
 Qui sinu claudit DEUS ipse mundum,
 Et tibi blandè niveâ reclinis
 Sindone ridet.
6. Quis tuas dignis , ô amicta sole,
 Ire per laudes valeat Camaenis ?
 Ipse cum toto sileat sororum
 Agmine Paeon.
7. Effluis , nec te capis ipsa : tantis
 In tuos donis famulos abundas,
 Quos juvat gressu reverente sacrum
 Scandere montem.
8. Utque vicinos tuus ille vertex
 Hinc & hinc latè speculetur agros,

- Latiùs largae cumulata spargis
Munera dextrae.
9. Qui trahit claudos vitiatus artus,
Umbra Thersitae, redit eleganti
Rectior cedro , validus remissâ
Currere grillâ.
10. Quos ferox raptat stygis inquilinus
Maenadum ritu propriâsque dentem
Armat in caedes , redeunt quieto
Mitiùs agno.
11. Sunt, quibus tristes Erebi sorores
Jam minabantur tenuare fila :
At tuo jussu propè rupta demum
Pensa resumunt.
12. Pristinum laeti capiunt vigorem,
Mors quibus toto natitabat ore,
Jámque Lethaei strepuisse visi
Cominus amnes.
13. Queis stupor surdas malè sepsit aures
Aeoli claustris graviore saxo,
Audiunt longè tremebunda morae
Sibila frondis.
14. Si meri – quisquam radios – diei
Rariùs Laii bibit antè nato
Ad tuas aras properans aperta
Lumina sperat.
15. Aeschylum quemdam date , cui ab axe
Lapsa testudo minuit cerebrum ,
Isse nil laesum referent dicatae
Fragmina testae.
16. En ! quot aspectum veniunt sub unum
Cerei , pendens anathema , testes,
Et locuturus memoranda muti
Clamor Apellis.
17. Nec tamen murus capit unus omnem
Virginis laudem : graviora pectus
Conscium abstrusis animi latebris
Condita servat.
18. Barbarus natos jugulârit Atreus,
Quas procul Phoebi fugerent quadrigae,
Aut Thyestaeo reus impiârit
Crimine taedas ;
19. Thracii rupem ferat intus Haemi ;
Tu trucem mollis animum , piósque
Solvis in fletus rude pectus , & prae-
cordia rumpis.
20. Quae suo labem metuit pudori,
Cauta Vestali vigilâsse flammae ,
Fortis adversum Cypridis sagittas
Lilia servat.

21. Tu dabas robur. Tua naufraganti
Cura submittit tabulam scelesto,
Jámque mersuris miserum , beatus
Enatat undis.
22. Tota te latè veneratur ora,
Salza quam crebris lavat icta remis :
Arduae, Virgo , tibi prona curvant
Culmina rupes.
23. Tu, precor, nostris animata votis
Patrios semper tueare montes.
In tuas laudes properantis auge
PRINCIPIS aevum.

VI. Lyric. 24

TRIUMPHUS DEIPARAE

Sine labe originali conceptae.

1. Vicit : perpetuas nectite laureas,
Nymphae , de viridi littore Peneos.
Vicit : tartareis Virgo draconibus
Elisit tumidum caput.
2. Qui tot vipereis saecula dentibus
Infelix hominum glutiit heluo ;
Succumbit dominae , quae propriis jubet
Hydrum morsibus emori.
3. Imprudens epulo vendidit arboris
Haeredum solidas divitias parens,
Deploranda reis damna nepotibus :
At non dilapidat tuas,
4. Virgo fortis , opes , quae domino pede
Victrix Taenariae turgida belluae
Calcas colla , tuis una sororibus
Tanto nomine grandior.
5. Sub plantis niveae cornua Cynthiae
Non jam, Diva , tuis invida laudibus
Pallent : ipse cupit repere florida
Ad vestigia Cynthius.
6. Bissenis rutilam sideribus comam
Ambis , & et famulos splendida Castores
Tota fronte rotas : Caesaries tremit
Stellis clarior aureis,
7. Et castis humeros verberat ignibus.
Crinis virginei verticis unicus
Dilecto placuit , colláque candida
Primi nescia criminis.
8. Qui non , Virgo , tuis ardet amoribus,
Illi Sarmatici frigora Caucasi
Durum pectus habent , brumáque , perpete
Quae vestit Sipylum nive.

9. Qui te, Mater, amat, sidereis calet
 Accensus radiis , aestuat ignibus :
 Gliscit flamma sinu emergere fervido,
 Et praecordia rumpere.
10. Nam cui displiceas , pulchrior omnibus?
 Te, Virgo, pueri, te puerae colunt,
 Instantes properis cursibus assequi
 Unguenti speciem tui.

VII. Elegiarum liber 1

AD DIVAM VIRGINEM

Eucharistica pro recuperata sanitate , cùm Author Anno M.DCC.XXII. repente lethali suffocatione periclitatus fuisset.

- 1 TU nisi servâsses, tristes abiturus ad umbras,
 Ante tuum sternor, sospita Diva, thronum.
 Oréque vicino quod adhuc à funere pallet,
 Virgineo timidus basia figo pedi.
- 5 Ad Dominam vitae redivivos erigo vultus,
 Extremo nuper praeda parata rogo.
 Quòd vivo , saníque fruor jam munere coeli,
 Quòd redeunt vires in mea membra, tuum est.
 Me tibi restituo, quae me mihi, Virgo, dedisti,
- 10 Jam desperato certa medela malo.
 Quas tibi nunc grates , aut quae soteria dicam,
 Aut quibus à donis splendeat ara memor?
 Plurima cùm dederò, dederò vix muneris umbram,
 Donáque erunt meritis inferiora tuis.
- 15 Me tua, dum rapidae properabant stamina vitae,
 Depositum non est passa perire manus.
 Spiritus angusta praeclusus fauce redivit,
 Coepit & auxilio promptior esse tuo.
 Obstipui, fateor, nimiúmque exterritus haesi,
- 20 Spésque fuit, quàm tunc debuit esse, minor.
 Virgineas votis properavi serus ad aras,
 Dum tu, Diva, preces supplicis ante venis.
 Cùm subit illius tristissima noctis imago,
 Quae non summa mihi, te prohibente, fuit,
- 25 Cùm repeto noctem, qua jam propè naufraga vita
 Portentum coepit Numinis esse tui,
 Et pudor hanc faciem tam serò vocantis oberrat,
 Et novus exsuperat tela pudoris amor.
 Nónne ego Lethaeos audivi cominus amnes,
- 30 Vicinus ripis, mors inopina, tuis?
 Nónne ego, quae reditum nulli post fata dedêre,
 Audivi aeternas jam strepuisse fores?
 Quid facerem? fomenta daret qui commoda, nemo ;
 Qui misero adgemerent, unus, & alter erant.
- 35 Sic ubi Carpathio cymba est deprênsa profundo,
 Et jam fatales naufraga sorbet aquas,

- Frustra hanc aspiciens longinqua in rupe viator,
 Cum gemitu clamat : trabs miseranda perit.
 Ipsa, Euro dextram feriente , Notóque sinistram,
 40 Mergitur aequoreo, littoris orba, sinu.
 Et mea lassato sidebat remige puppis :
 Jam prope lethiferas prora bibisset aquas.
 Unde mihi tabulam peterem , fragménve carinae ?
 Aut ubi naufragiis terra benigna meis ?
 45 Nulla Machaoniis spes affulgebat ab herbis :
 Horam carpturis invida Parca negat.
 Imploro superos (atque ô pius audiat aether
 Non serus seras antevolare preces !)
 Et : moriar, dixi, mutas abiturus ad umbras,
 50 Quin celebrem laudes antè, Maria, tuas?
 Addidimus quinto nondum trieterida lustro :
 Non sinar Elysios major ardire (*sic!*) lares?
 O ades , & , quam terra negat , mihi porrigere dextram,
 Spes desperatis unica , Virgo , malis.
 55 Aspice supremis gelidos sudoribus artus,
 Lumináque, obscuros, jam moritura , sinus.
 Aspice : non ultrà quidquam medicaminis optem ;
 Aspectu incipiet vita redire tuo.
 Non tibi, non citharâ, traheret quae robora cantu,
 60 Non opus est geticas voce movente feras.
 Restituent dubiam tua lumina sola salutem,
 Lumina, virginei sidera fida poli.
 Síque movet superos saepè ipsa modestia voti,
 Quo medeare, oculus vel satis unus erit.
 65 Quis labor, aspectu miserum dignarier uno?
 Non dabis ingrato, quam petit aeger, opem.
 Nam tibi quàm facile est vinclis me solvere lethi,
 Tam tuus ex tanto munere crescet honos.
 Fulbertum, memini, defixum corpora lecto
 70 Nutritum lactis rore, Maria, tui.
 Ille etiam spreto fugitivus Sarmata regnô
 (Ignoto hospitium magna Vienna dabat)
 Aeger virgineae potuit cum prole Parentis
 Suaviter in proprio ludere Koska sinu.
 75 Non ego tam grandes ausim sperare favores :
 Majores cupiant ambitiosa proci.
 Aspice ! votorum tota haec est summa meorum :
 Profluat ex oculo tota medela tuo.
 Obticui : angustas potui neque plura per auras ;
 80 Plurima dicturus, si licuisset, eram.
 Suffecêre preces : rediît mihi spiritus, & jam
 Libera, laxato pectore, vita meat ;
 Vita tuis posthac, virgo, sacranda trophaeis,
 Inter quae pars non ultima ponar ego.
 85 Vivo? tuum donum est. Spiro? spirare dedisti.
 Scribo ? loquor ? tua sunt munera lingua, manus.

- Intereat, repetátque suas, quas viderat, umbras,
 Obsequiis nisi sit vita dicanda tuis.
 Et verba huic linguae desint, huic pagina dextrae,
 90 Haec nisi te, virgo, scibat, & et illa canat.
 Si potuit Stygiis reducem Tirynthius oris
 Thesea in obsequiis semper habere suis ;
 Ille tuae taceat laudi praeconia vates,
 Debitor est vitae qui tibi, Diva, suae?
 95 Antè racemiferos tenerum ver vestiet hortos :
 Autumnus Cyprias proferet ante rosas :
 Sirius albertem nivibus teget igneus orbem,
 Hyberno surget frigore flava Ceres :
 Quàm piger absistat memorem tibi stringere pennam,
 100 Inque tuas laudes currere, noster amor.
 Carminibus, virgo, semper celebrabere nostris :
 Haec tua, si taceant nomina, facta canent.
 Si mea magnanimos referet Polyhymnia reges,
 Reginam Regum te mea Musa colet.
 105 Christiadùm pandam fortes pro Numine pugnas ?
 Virtutis cupient ectypon esse tuae.
 Crimina plorantùm lacrymas, gemitúsque ciebo?
 Nemo reus causâ, te redimente, cadet.
 Sic volo, sic cupio : nostrae quaecunque Camoenae
 110 Undeno properent in tua jura pede.
 Sint aquilae, quarum te nobilis extulit ala,
 Altera Musa tuum cantet alauda decus.
 Proferat inde tuos Pandione nata triumphos,
 Infimus has inter sim tibi passer aves.
 115 Hoc tamen extremum, citiùs ne desinat hujus
 Officium linguae, quàm mea vita, precor.
 Síque mori dederis, cygnorum more, canenti,
 Laudibus immoriar, coelica Nympha, tuis.

VIII. Epigr. 3,60

Maria optimam partem elegit.

Magdalis elegit meliorem provida partem,
 Ante pedes Domini dum sedet illa sui.
 Instrue, Martha, focum : praebe nova pabula flammis.
 Quod serò efficies, hoc citò coxit amor.

IX Epigr. 1,69

Nomen MARIAE

O nomen dignum gemmis, auróque, cedróque,
 Quo non Paestanae suavior aura rosae ;
 Cui violae cedant, cui lilia ; nomen amoenum,
 Dulcis Hyblaeis nomen in ore favis.
 Utcunque accipiam, mihi spem, mihi gaudia gignis.

Si *Stella* es, duces per vada tuta ratem.
Exaltata sonas ? summo me cernis ab axe,
 Nec, siqua indigeo, fida negabis opem.
 Si *Mare*, dulce mihi, nunquam credêris amarum :
 Hoc Charis , hoc omnis gratia fonte fluit.
 Enatet , interitûs si cui malesana cupido est :
 Me totum innocui sorbeat unda maris !

De auctore

Curtius (Kurt) Smolak, professor Litterarum Latinarum posterioris antiquitatis et medii aevi apud Universitatem Vindobonensem iam rude donatus, socius ordinarius Academiae Scientiarum Austriacae, socius extraneus Academiae Pontaniana Neapolitanae, inter annos 2001 et 2012 praeses Commissionis Corporis Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum apud Academiam Scientiarum Austriacam, hoc tempore praeses Academiae Latinitati Fovendae. Maxime dabat operam poesi Latinae saeculorum antiquitatem sequentium indagandae. kurt.smolak@univie.ac.at

Summarium Latinum

Hac symbola in poemata Latina epigrammatica, lyrica, elegiaca Coelestini Leuthneri O.S.B. (1695–1759) inquiritur, qui rhetoricen in gymnasiis Frisingensi et Salisburgensi professus est. Animi eorum qui haec poemata legunt inter plurima diversissimaque argumenta velut filo rubro Ariadnae ad Mariam, matrem Iesu, advertuntur. Nam carmina in eius honorem composita in initiis singularum partium libelli illius sine anno Salisburgi in lucem editi ponuntur, ita nempe, ut inter se videantur cohaerere. Poeta id eo efficit, quod ad culmen proprii erga Mariam affectus gradatim ascendit, erga dolorosam scilicet, thaumaturgam, paenitentium tutricem, in caelum assumptam. Secundum variorum genera litterarum Leuthner ad varios poetas Romanos, eorum generum principes, se directe vel oblique atque subtiliter refert. Itaque in epigrammatis ad Martialem alludit, in odis libri lyrici ad Horatium, in elegiis ad Propertium et Ovidium. Huc accedit, quod Leuthnero iudice nomen Mariae ipsum aliquid magnifici et gratiosi in se habet. Id poeta non solum poemate quodam demonstrat, quo de tribus veriloquiis nominis illius agit, sed etiam exemplis ex historia sumptis, videlicet Mariae, sororis Lazari, et Mariae Stuartae, reginae catholicae Scotiae et martyris pro fide, ut ei videatur, praecipue passae. His consideratis manifestum est Leuthnerum amore Mariae Deiparae, quam divam et deam appellare non dubitat, tam aperte exhibito contra Lutheranos suo modo arma sumere. Ii enim a cultu Virginis Immaculatae martyrumque omnino sese abstinere solebant. Denique in carminibus Leuthneri aestimandis haud parvi pendendum est cum Principem et Archiepiscopum Salisburgensem, utpote cui Leuthner tum stipendia mereretur, tum vel maxime ipsam domum imperatoriam Habsburgicam Christianos reformatos a finibus suis procul habere studuisse.

Summarium Anglicum

"*In my fiery love for you I will burn*": *Coelestinus Leuthner OSB, the lover of the Mother of God*. This article examines the Latin poems of the Benedictine monk Coelestinus (Cölestin) Leuthner (1695–1759), who taught Rhetoric at the gymnasiums of Freising and Salzburg. Those who read Leuthner will find that his poetry, for all its variety with regard to both genres (epigrams, odes and elegies) and subject matters (which are indeed many and diverse), creates a kind of red string leading – like an Ariadne's thread – to Mary, the mother of Jesus. Poems

in her honour are placed at the beginning of every single part of his collection of poems (Salzburg, no year), seemingly in order to render the various parts of the work coherent with each other. Through these opening poems the poet gradually ascends to the summit of his own affections for Mary. He starts by addressing Mary as the Lady of Sorrows, then turns to the Lady of Miracles and after that to the Refuge of Sinners, until he finally praises Mary Assumed into Heaven. According to the different literary genres Leuthner refers either directly or subtly and covertly to various Roman poets who are considered the foremost in their genres. Thus, in his epigrams, Leuthner alludes to Martial, in his odes, to Horace, in his elegies, to Propertius and Ovid. Furthermore, Leuthner considers the very name of Mary to contain something magnificent and gracious. This is something which the poet illustrates not only through one particular poem, in which he deals with three etymologies of her name, but also through examples taken from history, namely, Mary the sister of Lazarus and Mary Stuart, the catholic Queen of Scotland who suffered what Leuthner reckons to be a particularly memorable martyr's death for her faith. When all these circumstances are taken into consideration, it becomes evident that this manifest love for Mary the Mother of God, whom the poet does not refrain from characterizing as "divine" and a "goddess", actually constitutes Leuthner's special way of taking up arms against the Lutherans, who used to abstain from the cult of the Immaculate Virgin and martyrs in general. Finally, in the examination of Leuthner's poetry considerable importance should be ascribed to the Prince and Archbishop of Salzburg, who after all kept Leuthner on his payroll, and even more to the Royal House of Habsburg itself, with its efforts to keep reformed Christians away from its territories.

Verba clauicularia

Maria, mater Iesu, religio catholica, Lutherani, Salisburgum, Austria, Bavaria, Epigrammata, Odae, Elegiae, Martialis, Horatius, Propertius, Ovidius, Maria Stuarta.